Internationale muslimske NGO'ers historie

Internationale muslimske NGO'er præsenterer ikke én bestemt type bistand. Der kan skelnes mellem mindst fire forskellige: den da'watistiske, den jihadistiske, den solidaritetsbaserede og den universalistiske bistand.

Marie Juul Petersen, Dansk institut for Menneskerettigheder
(mape@humanrights.dk)

DA HUNGERSNØDEN HÆGEDE på Afrikas Horn i midt-1980erne sendte den kuwaitiske ngo International Islamic Charitable Organization (IICO) flere tons mad til de sultende. Under den sovjetiske besættelse af Afghanistan etablerede International Islamic Relief Organisation of Saudi Arabia (IIRISA) lejre for flygtninge i Pakistan. Sidste år lancerede den britiske ngo Muslim Aid et stort mikrolånsprogram i Bangladesh. Og efter tyfonen i Filippinerne i november 2013 distribuerede Islamic Relief fra England kasser med mad og medicin til mere end 20.000 mennesker. Sådanne eksempler viser, at internationale muslimske ngo'er spiller en stor rolle indenfor international udviklings- og humanitær bistand.¹ Der findes i dag omkring 300-400 internationale muslimske ngo'er, der er involveret i bistandshjælp til fattige mennesker over hele verden. De fleste af disse organisationer har stærke bånd til Mellemøsten; mange er baseret i Golf-landene og andre er grundlagt af mellemøstlige migranter i Vesten, især England og USA, ligesom de fleste historisk er blevet finansieret af mellemøstlige

donorer såsom islamiske banker, forretninger, statslige institutioner og private (se Tabel 1 for en oversigt over nogle af verdens største muslimske ngo'er).

Der findes ikke megen forskning, der beskæftiger sig med disse organisationer som aktører indenfor international udviklings- og humanitær bistand. Meget af den eksisterende litteratur har i stedet fokuseret på de politiske aspekter af disse organisationer og har blandt andet analyseret deres forbindelser til militante netværk som for eksempel Al-Qaeda eller politiske partier og modstandsgrupper i Palæstina, Sudan, Afghanistan og andre steder.² Det er naturligvis afgørende at forstå disse forbindelser, men et sådant fokus overser den store gruppe af internationale muslimske ngo'er, der ikke umiddelbart er relateret til politiske grupperinger og bringer os ikke nærmere en forståelse af, hvad det er for en slags bistand, disse organisationer tilbyder. Indenfor bistandsforskningen har der de seneste år

Annonce fra engelske Islamic Relief.

www.islamic-relief.org.uk

She'll either
go to sleep
hungry or full

registered charity no.: 328158

THIS RAMADAN
YOU CAN DECIDE

CALL 0800 520 0000

WITH OVER 100 BRANCHES WORLDWIDE, A LITTLE HELP GOES A LONG WAY

MARIE JUUL PETERSEN

været en stigende interesse i såkaldte trosbase-rede organisationer, herunder også muslimske ngo'er, men denne litteratur beskæftiger sig primært med disse organisationers potentielle bidrag til en bedre og mere effektiv bistands-hjælp. Et sådant perspektiv opfordrer til et snævert fokus på de organisationer, hvis bi-stand er umiddelbart kompatibel med gængs, vestlig bistand, mens andre typer af organisa-tioner og bistand ofte overses eller affejes som irrelevante.³

Denne artikel har en anden tilgang, med det formål at give en mere fyldestgørende og nuanceret fremstilling af internationale mus-limske ngo'er og den bistand de yder. Ved at følge disse organisationers historie fra tiden, hvor de første opstod i slutningen af 1970erne til i dag udforsker og beskriver jeg deres hete-rogenitet og konstante forandring. Gennem en analyse af deres skiftende tilgang til og forstå-else af bistand diskuteres, hvordan forskellige politiske, økonomiske og sociale kontekster har formet deres identitet, aktiviteter og rela-tioner på forskellige måder til forskellige tider. Mere specifikt fokuserer jeg på fire begivenhe-der i de internationale muslimske ngo'ers hi-storie, nemlig hungersnøden på Afrikas Horn

❧

*«Jeg så katastrofen på TV og jeg opdagede,
at de eneste organisationer der hjalp de
sultende, var de vestlige.»*

❧

i 1980erne; konflikterne i Afghanistan og Bos-nien i 1980erne og 1990erne; og endelig 11. sep-tember-angrebene i New York og Washington i 2001. Jeg anser disse begivenheder for at være afgørende øjeblikke – eller *game changers* – i or-ganisationernes historie, og som sådan kan de fungere som vinduer, gennem hvilke man kan studere forandringer i international muslimsk

bistand. På baggrund af denne analyse argu-menterer jeg for, at de internationale muslim-ske ngo'ers historie har produceret fire forskellige slags muslimsk bistand: den da'wa-tistiske, jihadistiske, solidaritets-baserede og den universalistiske. Analysen er en del af et større studie af internationale muslimske ngo'er, der blev udført i perioden 2007-2010 og inkluderede næsten 100 interviews med repræ-sentanter fra mere end ti internationale mus-limske ngo'er, besøg til deres hovedkontorer i England, Kuwait og Saudi-Arabien og til ud-valgte landekontorer i Bangladesh, Libanon og Jordan, samt indsamling af organisationsma-teriale fra samtlige organisationer.⁴

På Afrikas Horn: Mad, medicin og moskeer

Islamiske traditioner for velgørenhed (*sadaqa*) har eksisteret siden islams tidligste dage, lige-som den obligatoriske almisse, *zakat* og den re-ligiøse fond, *waqf*, historisk har været vigtige redskaber til at sikre en mere retfærdig omfor-delning af økonomiske midler i muslimske sam-fund.⁵ Men de første internationale muslimske ngo'er opstod først i slutningen af 1970erne. De fleste af disse organisationer voksede ud af et ønske om at støtte muslimske ofre for krige og naturkatastrofer, motiveret af populære pan-islamiske idealer om solidaritet og muliggjort af stigende olieindtægter i Golf-landene. En af de første katastrofer der tiltrak international opmærksomhed var hungersnøden på Afrikas Horn, og flere ngo'er blev etableret med det formål at sende mad, medicin og andre former for nødhjælp til folk i de ramte lande. Se Tabel 2 for en oversigt over nogle af de ngo'er, der blev grundlagt i forbindelse med hungersnø-den. Udbredelsen af ny kommunikationstek-nologi var en vigtig faktor for opblomstringen af internationale muslimske ngo'er på netop det tidspunkt. Live-billeder af sultende soma-liske og etiopiske børn bragte katastrofen gan-

INTERNATIONALE MUSLIMSKE NGO'ERS HISTORIE

Tabel 1. Største internationale muslimske NGO'er³⁵

Organisation	Oprindelse	Budget (USD)
Aga Khan Development Network	Sveits	625 millioner
Islamic Relief Worldwide	Storbritannien	101 millioner
Social Reform Society	Kuwait	81 millioner
Direct Aid/Africa Muslims Agency	Kuwait	66 millioner
Foundation for Human Rights and		
Freedoms and Humanitarian Relief (IHH)	Tyrkiet	63 millioner
International Islamic Charitable Organisation	Kuwait	59 millioner
LIFE for Relief and Development	USA	57 millioner
Muslim Aid	Storbritannien	42 millioner
Dubai Charity Association	FAE	29 millioner
International Islamic Relief Organisation	Saudi-Arabien	19 millioner
Sheikh Al Nouri Charity Society	Kuwait	17 millioner
Muslim Hands	Storbritannien	15,7 millioner
Helping Hand for Relief and Development	USA	13,3 millioner
Comité de Bienfaisance et de Secours aux Palestiniens	Frankrig	10,5 millioner
Human Concern International	Canada	8 millioner
Interpal	Storbritannien	6,4 millioner
Munazzamat al Da'wa al Islamiya (MDI)	Sudan	6 millioner
Muslim Charity	Storbritannien	4,7 millioner
Mercy USA for Relief and Development	USA	3,9 millioner
Human Appeal International	Storbritannien	3,8 millioner
Hidaya Foundation	USA	3,8 millioner
Kinder USA	USA	0,8 millioner

ske tæt på og opfordrede til solidaritet og handling. Som en medarbejder fra den britiske ngo Muslim Aid forklarede det: «Selvfølgelig var den etiopiske hungersnød ikke den første store katastrofe, som chokerede et internationalt publikum [...] Men måden hvorpå den blev dækket, og velgørenhedsaktiviteternes globale natur var nyt.»⁶

Medierne viste også uden omsvøb, at vestlige, kristne eller sekulære ngo'er var langt mere aktive end de muslimske, på trods af at mange af hungersnødens ofre var muslimer. En af grundlæggerne af den saudiske organisa-

tion IIROSA sagde til mig: «Jeg så katastrofen på TV og jeg opdagede, at de eneste organisationer der hjalp de sultende, var de vestlige. Der var ingen muslimer.» Mange medarbejdere i de første internationale muslimske ngo'er var således ikke kun motiveret af solidaritet med sultende muslimer, men også af et ønske om at vise verden, at muslimske ngo'er var i stand til at tilbyde lige så effektiv og god bistand som de vestlige.⁷ For nogle organisationer var det ikke bare en konkurrence om, hvem der gav den bedste eller hurtigste bistand men også en konkurrence om sjæle. Mange muslimske ngo'er

MARIE JUUL PETERSEN

så vestlige ngo'er som udtryk for kristen mission og sekularistisk dekadence som nogle, der truede det muslimske samfund i deres forsøg på at omvende de fattige, hvad enten det var til kristendommen eller sekularismen.⁸ Nogle muslimske bistandsorganisationer begyndte selv at missionere, til dels i et forsøg på at udfordre de vestlige organisationers dominans. Som sådan blev et vigtigt formål for mange muslimske ngo'er ikke bare at give bistand, men også at begrænse vestlige, kristne eller sekulære ngo'ers indflydelse på muslimsk kultur og tro gennem byggeri af moskeer og koranskoler, distribuering af religiøst materiale og andre religiøse aktiviteter.

Dette gjaldt især for mange Golf-baserede ngo'er. Etableringen af den kuwaitiske ngo nco i 1984 var for eksempel et direkte modsvar til kristne missionær-aktiviteter i Afrika. Med sin kampagne «Betal en dollar og red en muslim» henviste grundlæggeren Yusuf al-Qaradawi eksplicit til en konference for missionærorganisationer, der blev afholdt i Colorado i 1978, hvor kristne missionærer annoncerede deres plan om at investere en milliard dollars i at konvertere så mange muslimer som muligt.⁹

I Afghanistan: En kamp for retfærdighed

Parallelt med deres engagement på Afrikas Horn begyndte mange muslimske ngo'er at arbejde i andre områder af verden. Afghanistan kom til at spille en helt særlig rolle. Mange muslimer så Sovjetunionens besættelse i 1979 som et ateistisk forsøg på at intimidere og underlægge sig en from muslimsk befolkning, og de følte sig forpligtet til at støtte befolkningen i denne kamp. Det afstedkom solidaritetserklæringer fra muslimer over hele verden, der indsamlede penge og materielle goder til det afghanske folk. Nogle af dem der formidlede denne hjælp var velkendte internationale muslimske organisationer, men konflikten blev

også en katalysator for etableringen af en række nye organisationer. Mange af dem opstod i Saudi-Arabien, Kuwait og andre Golf-lande, men muslimske ngo'er fra andre mellemøstlige lande spillede også en vigtig rolle, ligesom mellemøstlige migranter i Europa og Nordamerika også etablerede en række ngo'er.¹⁰

I Afghanistan var forholdet mellem muslimske og vestlige ngo'er præget af gensidig skepsis og nogle gange endda konflikt. Mens de værdsatte den amerikanske regerings støtte til *mujahidin*, så mange muslimske ngo'er de vestlige organisationer som eksponenter for en

~
*I Afghanistan var forholdet mellem
muslimske og vestlige ngo'er præget af
gensidig skepsis.*
~

sekularisme og ateisme, der var både upassende og potentielt skadelig for det afghanske samfund. Nogle var også mistænkt for at støtte specifikke politiske partier. De fleste muslimske ngo'er foretrak derfor at samarbejde med andre muslimske organisationer frem for vestlige ngo'er. Da det såkaldte Agency Coordinating Body for Afghan Relief (ACBAR) blev etableret i 1984 for at styrke koordinering blandt ngo'er i Afghanistan afholdt de fleste muslimske ngo'er sig således fra at deltage, idet de så ACBAR som domineret af vestlige organisationer.¹¹ I stedet lancerede de saudiske og kuwaitiske Røde Halvmåne-organisationer sammen med Islamic African Relief Agency og Muslim World League et islamisk koordinationsudvalg, Islamic Coordination Council.¹²

For nogle muslimske ngo'er blev bistand i Afghanistan ikke bare et spørgsmål om at give nødhjælp til lidende muslimer, men i lige så

INTERNATIONALE MUSLIMSKE NGO'ERS HISTORIE

Tabel 2. Vigtige begivenheder i de internationale muslimske NGO'ers historie

Begivenhed	Eksempler på NGO'er der blev grundlagt i forbindelse med disse begivenheder
Hungersnød på Afrikas Horn (1984-1985)	<p>International Islamic Relief Organisation (Saudi-Arabien, 1979)</p> <p>Munazzamat al Da'wa Islamiya (Sudan, 1980)</p> <p>Islamic African Relief Agency (Sudan, 1981)</p> <p>Malawi Muslim Agency (Kuwait, 1981)³⁶</p> <p>Islamic Relief Worldwide (England, 1984)</p> <p>International Islamic Charitable Organisation (Kuwait, 1984)</p> <p>Muslim Aid (England, 1985)</p>
Krigen i Afghanistan (1979-1989)	<p>Human Concern International (Canada, 1980)</p> <p>Human Relief Agency (Egypten, 1985)</p> <p>Islamic Call Committee (Kuwait, 1986)</p> <p>Mercy Relief International (USA, 1986)</p> <p>Al Haramain (Saudi-Arabien, 1988)</p> <p>Benevolence International Foundation (Saudi-Arabien, 1988)</p> <p>International Islamic Council for Da'wa and Relief (Egypten, 1988)</p> <p>Office for Services to the Mujahedeen (Saudi-Arabien, nd.)</p> <p>Committee for Support of Afghanistan (Saudi-Arabien, nd.)</p>
Krigen i Bosnia (1992-1995)	<p>Humanity First (England, 1991)</p> <p>Foundation for Human Rights and Freedoms and Humanitarian Relief (Tyrkiet, 1992)</p> <p>Global Relief Foundation (USA, 1992)</p> <p>Helping Hand for Relief and Development (USA, 1993)</p> <p>Muslim Hands (England, 1993)</p> <p>Istanbul International Brotherhood and Solidarity Association (Tyrkiet, 1994)</p> <p>Deniz Feneri (Tyrkiet, 1996)</p> <p>Islamic Center for Help to the People of Bosnia-Herzegovina (Iran, n.d.)</p> <p>Small Kindness (England, 1999)</p>
11. september og krigen mod terror (2001)	<p>Humanitarian Forum (England, 2004)</p> <p>Friends of Charities Association (Saudi-Arabien, 2004)</p> <p>National Council of American Muslim Non-profits (USA, 2005)</p> <p>Charity and Security Network (USA, 2008)</p>

MARIE JUUL PETERSEN

høj grad et spørgsmål om at støtte dem mere direkte i deres kamp mod fjenden. Mange af disse ngo'er så ikke deres engagement i humanitær bistand som en modsætning til politisk aktivisme, men som noget der var tæt forbundet hermed. Denne forståelse af bistand kan til dels forklares ved, at mange muslimske bistandsorganisationer selv er vokset ud af politiske bevægelser, primært Det Muslimske Broderskab, men også Jama'at-e Islami og andre. Denne kobling mellem bistand og politisk engagement var særligt tydelig i Afghanistan. Hvor bistandsarbejdet i Afrika nogle gange var både nødhjælp og *da'wa*, var det i Afghanistan nogle gange både nødhjælp og *jihad*. Qaradawi sagde for eksempel:

Jihad er fard 'ain [en forpligtelse] for militære og medicinske eksperter, eller hvem som helst med en særlig evne som mujahidin har brug for. De bør hjælpe mujahidin indenfor deres kompetencer og kapacitet. Generelt påhviler det alle muslimer at bidrage med materiel og intellektuel støtte og således være med dem i hjertet, selv når de ikke kan være med dem i kroppen.¹³

Hvor de fleste internationale muslimske ngo'er, sammen med Qaradawi selv, tolkede dette som en ikke-voldelig og indirekte jihad gennem *da'wa* og nødhjælp, var der andre der forstod det som en opfordring til at engagere sig i mujahidinernes væbnede kamp. Nogle engagerede sig indirekte i den væbnede kamp, ved for eksempel at behandle sårede mujahidiner og sprede deres budskaber i flygtningelejrene, mens andre gik mere direkte til værks. Især saudiske ngo'er støttede de afghanske kæmpere parallelt med deres bistandsarbejde, og udviskede på den måde grænserne mellem nødhjælp og militant jihad. De bidrog med våben, udstyr og finansiel støtte og etablerede kontakt med frivillige, der ville til Afghanistan og kæmpe. Ifølge en nu deklassificeret CIA-rap-

port fra 1996 finansierede flere ngo'er træningslejre i eller udenfor Afghanistan, samtidig med at de distribuerede nødhjælp til afghanske flygtninge.¹⁴

Individuelle medarbejdere fra forskellige organisationer var endda også selv involveret i direkte kamp. Som en tidligere IIROSA-medarbejder sagde i et interview: «I Afghanistan var det hele blandet sammen.»

I Bosnien: Solidaritet med brødre og søstre

Mens konflikten i Afghanistan udviklede sig til en borgerkrig skiftede mange muslimske ngo'er deres fokus til en ny konflikt i en anden del af verden, nemlig krigen i Bosnien fra 1992 til 1995.¹⁵ Krigen affødte også en række nye muslimske ngo'er, mange af dem etableret af immigranter i Europa eller USA, men også tyrkiske og iranske organisationer var vigtige bistandsydere i Bosnien.¹⁶ Som i Afghanistan kom størstedelen af bistanden dog fra Golf-baserede organisationer. Efter sigende gav kong Fahd 103 millioner dollars til Bosnien under krigen; nogle af disse penge blev distribueret gennem statslige institutioner, men en stor del blev kanaliseret gennem saudiske ngo'er.¹⁷ Som i Afghanistan var der også ngo'er i Bosnien, der involverede sig direkte i den væbnede kamp; landet blev, som Hegghammer skriver, den første store pan-islamiske kampplads efter den afghanske jihad og den foretrukne destination for mange frivillige kæmpere fra de arabiske lande.¹⁸ Men af mange forskellige grunde blev de muslimske ngo'ers historie i Bosnien en noget anden end i Afghanistan: der var mere international kontrol med området, de bosniske muslimer var mere sekulære end de afghanske og ikke så tæt knyttet til den arabiske verden, og endelig var de nationale og internationale autoriteter ikke længere så positivt indstillede overfor islamiske kæmpere, som de havde været i Afghanistan. Flere begi-

venheder, herunder 1993-angrebet på World Trade Center i New York, havde med al tydelighed demonstreret den trussel, som de såkaldte arabiske afghanere udgjorde.¹⁹ Nogle få år senere fik en række bombninger i Saudi-Arabien regeringen til at slå hårdt ned på afghanske og bosniske veteraner, hvilket blev begyndelsen til en langt mere konfrontatorisk fase mellem de arabiske regimer, især Saudi-Arabien, og den islamiske bevægelse.²⁰ At nogle internationale muslimske ngo'er havde været involveret i angrebet på World Trade Center og senere i angrebene på to amerikanske ambassader i

~
*Som i Afghanistan var der også ngo'er i
 Bosnien der involverede sig direkte i den
 væbnede kamp.*
 ~

Kenya og Tanzania betød skærpet kontrol med alle internationale muslimske ngo'er, manifesteret i et fald i offentlig støtte, arrest af individer, og forbud mod visse organisationer. For eksempel forbød den kenyanske regering i 1998 fem organisationer, der var mistænkt for at have været involveret i ambassade-angrebene: Mercy International, Help African People, Al-Haramain, HIROSA, og the Ibrahim bin Abdul Aziz Ibrahim Foundation.²¹

Den skærpede kontrol betød, at de fleste internationale muslimske organisationer begyndte at operere med en skarp adskillelse mellem bistand og *jihad*.²² I stedet blev neutralitet et centralt begreb, og mange organisationer forsøgte at holde sig ude af konflikten for dermed at sikre deres legitimitet. Mange søgte også at etablere partnerskaber med ikke-muslimske, vestlige organisationer. Islamic Relief begyndte for eksempel at samarbejde med Oxfam og Save the Children, og Islamic African Relief Agency med den amerikanske metodist-

kirkes Fund for Relief and Development.²³ International muslimsk bistand tog med andre ord de første små skridt væk fra en stærk forankring i mellemøstlige bistandstraditioner hen imod en mere vestligt inspireret muslimsk bistand. Skønt de i stigende grad understregede neutralitet og interreligiøs dialog frem for *jihad* og *da'wa*, forblev langt de fleste muslimske ngo'er dog drevet af en religiøst defineret solidaritet, og som sådan bevarede de et partikularistisk fokus på muslimske modtagere af bistand – på «den muslimske umma» og de muslimske «brødre og søstre»²⁴ – snarere end et universalistisk fokus på alle fattige, sådan som de fleste vestlige bistandsorganisationer gjorde. En vigtig grund til dette var, at flertallet af de muslimske organisationer afhang primært af zakat-bidrag fra individuelle muslimske donorer, som betalte deres religiøse almisser i en forventning om, at deres bidrag ville gå til fattige muslimske brødre og søstre. Selvom nogle organisationer var begyndt at samarbejde med ikke-muslimske, vestlige ngo'er, var det de færreste, hvis nogen overhovedet, som modtog støtte fra statslige donorinstitutioner som Danida, NORAD, DFID eller ECHO.

Efter 11. september

Den fjerde begivenhed, som skal behandles her, er angrebene på New York og Washington 11. september 2001 og den efterfølgende krig mod terror – måske den mest afgørende begivenhed for internationale muslimske ngo'er. Efter det blev klart, at angrebene var udført af radikale islamistiske grupper, begyndte mange at mistænke visse muslimske ngo'er for at have været involveret i planlægningen og finansieringen af angrebene. I løbet af et år var flere ngo'er blevet udpeget som terroristorganisationer af den amerikanske regering, anklaget for at støtte eller på anden måde have

MARIE JUUL PETERSEN

forbindelse til Al-Qaeda. Flere andre regeringer fulgte trop og forbød en række organisationer at arbejde på deres jord. I Bosnien ransagede politiet for eksempel Benevolence International Foundations kontorer i 2002, og fandt i den forbindelse våben, militærmanualer og fotografier af Bin Laden.²⁵ Og i 2003 lukkede den saudiske regering, øjensynligt efter pres fra den amerikanske regering, Al Haramains kontor i Somalia med den begrundelse, at organisationen støttede Al-Qaeda.²⁶ I de følgende år introducerede regeringer og interstatslige organisationer en række nye tiltag for at forhindre og obstruere ngo-involvering i terrorisme. I dag er 36 internationale muslimske ngo'er udpeget af det amerikanske State Department grundet deres forbindelser til Al-Qaeda eller andre formodede radikale islamiske grupper, mens FNs Sikkerhedsråd har 15 ngo'er på sin liste.²⁷ Andre regeringer, især i Mellemøsten, har også forsøgt at udøve stærkere kontrol over pengestrømme ind i eller gennem deres lande, hvilket har inkluderet en række metoder til regulering af ngo-aktiviteter. Det har især været tilfældet i Saudi-Arabien, til dels på grund af pres fra USA.²⁸

Den stigende mistænkeliggørelse af og kontrol med internationale muslimske ngo'er har haft betydelige konsekvenser for disse organisationer. For det første, og måske mest konkret, har flere organisationer måttet lukke ned som en direkte konsekvens af deres udpegning som terrorist-organisationer, selvom stort set ingen af dem er blevet dømt i retten.²⁹ Desuden har den styrkede statslige kontrol med internationale pengeoverførsler betydet, at forbindelser til institutionelle og individuelle donorer i andre lande er blevet besværliggjort, hvilket har givet store økonomiske vanskeligheder. Det blev pludselig meget vanskeligt for en kuwaitisk forretningsmand, der bor i Detroit, at sende sine årlige zakat-bidrag til en

muslimsk ngo i hans hjemland, ligesom en ngo baseret i Saudi-Arabien ikke længere nødvendigvis kunne overføre penge til en partnerorganisation i Palæstina. «Efter 11. september skrumpede alting ind, når det kommer til islamisk arbejde, humanitært arbejde,» sagde en repræsentant fra World Assembly of Muslim Youth i et avisinterview: «Folk er bange. De holdt op med at give penge, næsten alle forretningsfolkene ... Nu skal vi gå og indsamle riyal for riyal.»³⁰

Men krigen mod terror førte ikke bare til større kontrol med angiveligt «ekstremistiske» muslimske ngo'er involveret i finansiering af terrorisme; den førte også til en større interesse i samarbejde med såkaldt «moderate» muslimske ngo'er, der blev set som potentielle brobyggere mellem islam og den vestlige verden. Dette faldt sammen med en stigende interesse i såkaldte «trosbaserede organisationer» blandt vestlige bistandsinstitutioner. Med deres opbakning i lokalbefolkningen, store netværk og stærke legitimitet anså man trosbaserede organisationer for at være ideelle bistandspartnere, i stand til at nå selv de fjerneste dele af befolkningen, oversætte sekulære bistandsprincipper til et religiøst sprog og mobilisere bred folkelig opbakning til donor-initiativer.³¹ Som sådan blev bistandssystemet et vigtigt sted for dialog. Statslige bistandsinstitutioner, især i Europa, begyndte at samarbejde med og finansiere (visse) muslimske ngo'er. Som en medarbejder fra Islamic Relief sagde med et smil: «Fordi vores organisation er muslimsk har vi bedre adgang til finansiering. Vi bliver inkluderet alle steder, folk lytter til os, vi har adgang til regeringen. I disse tider vil folk gerne ses, som nogle der inkluderer islam.»

Dette samarbejde med muslimske ngo'er involverede imidlertid kun visse typer af organisationer. DFID og andre europæiske donorinstitutioner syntes at foretrække ngo'er, hvis

Muslim Aid driver nødhjælp i Libanon.

religiøse identitet kunne bruges som et redskab til at styrke deres (sekulære) bistandsaktiviteter, men som ikke var involveret i missionerende aktiviteter.³² Til dels for at imødekomme disse krav begyndte organisationer som Islamic Relief og Muslim Aid at promovere en kvasi-sekuler version af deres bistand og bevæge sig væk fra den ortodokse religiøsitet, der formede bistanden i mange andre muslimske organisationer. En medarbejder beskriver det således: «I vores daglige programmer har islamiske principper ikke nogen betydning. Der er snarere et ekko af vestlige principper og donor-ønsker.» Ifølge ham og andre medarbejdere i Islamic Relief og Muslim Aid bør muslimsk bistand ikke handle om at bygge moskeer, forsvare mujahidin eller styrke ummaen – den bør handle om «fattigdomsreduktion», «bæredygtig udvikling» og «kapacitetsopbygning», og

som sådan reflektere den gængse vestlige forståelse af bistand snarere end traditionelle, mellemøstlige forestillinger om bistand. På samme måde bør bistand ikke være begrænset til muslimer, men skal udbredes til «dårligt stillede mennesker over hele kloden, uanset deres tro, farve og race.»³³ I Muslim Aids mikrolånsprojekt i Bangladesh understreger medarbejdere, at ti procent af de deltagende kvinder er hinduer, hvilket reflekterer hinduernes andel af befolkningen som sådan. På samme måde inkluderer Islamic Reliefs sponsorprogram for forældreløse børn også kristne børn og donorer; flere modtagere af mikrolån er ikke muslimer; og selv kasserne med mad til Ramadan distribueres også blandt ikke-muslimer. En person sagde: «Vi vil ikke adskille os som islamiske; de humanitære principper vi baserer vores arbejde på er universelle. Vi behøver ikke

MARIE JUUL PETERSEN

hejse det islamiske flag, når vi laver humanitært arbejde, vi behøver ikke sige, at vi er mere humanitære, fordi vi er islamiske.» Det betyder dog ikke, at religion overhovedet ikke spiller en rolle i denne nye type muslimsk bistand. I Bangladesh samarbejder Islamic Relief for eksempel med imamer i udbredelsen af information om børns rettigheder. Og Muslim Aid har planer om at lancere et uddannelsesprogram i de lokale moskeer. Men til forskel fra før har disse aktiviteter ikke til formål at opfylde spirituelle behov, styrke islamisk solidaritet eller rette op på religiøs uretfærdighed. I stedet er islam blevet et redskab for implementeringen af sekulære bistandsaktiviteter – en instrumentaliseret religiøsitet, så at sige. Som en medarbejder forklarede: «Effekten [af sundhedskampagner] er meget stærkere, hvis vi siger, at Profeten Muhammed anbefalede amination, end hvis nogen siger, at professor dit eller dat anbefaler det.»³⁴

Konklusion

Den ovenstående analyse har søgt at opridse moderne internationale muslimske ngo'ers historie ved at bruge fire definerende øjeblikke i denne historie som vinduer, gennem hvilke deres opståen og udvikling kan studeres. Samtidig peger denne historiske analyse på eksistensen af forskellige former for international muslimsk bistand og opridser således konturerne af en mulig typologi. En tidlig form for international muslimsk bistand, der opstod i slutningen af 1970erne, er den *da'watistiske*, eller missionerende, bistand. I dette perspektiv er fattigdom ikke blot et spørgsmål om materielle, men i lige så høj grad spirituelle, mangler. De muslimske brødre og søstre skal styrkes i deres tro, og som sådan må bistanden udover mad, medicin og andre materielle goder også inkludere aktiviteter som moske-byggeri, uddeling af religiøse tekster og etablering af ko-

ranskoler. Denne type bistand findes især blandt de første generationer af muslimske ngo'er, mange af dem fra Golf-landene. En anden type bistand, der opstod omkring den samme tid, kan vi kalde den *jihadistiske* bistand. Her forstås fattigdom først og fremmest som uretfærdighed, og bistanden må derfor inkludere støtte til dem, der kæmper for retfærdighed, ofte imod ateistiske eller kristne

❧

«Vi vil ikke adskille oss som islamiske;
de humanitære principper vi baserer vores
arbejde på er universelle.»

❧

modstandere. Det kan være behandling af sårede kæmpere, udbredelse af deres budskaber eller ligefrem finansiering af træningslejre og våben. Denne type bistand var særligt udbredt under krigen i Afghanistan i 1980erne og er især kendetegnende for mange saudiske organisationer. Den *solidaritetsbaserede* bistand er en tredje type bistand, om end den deler visse karakteristika med både den *da'watistiske* og den *jihadistiske*. Ligesom disse har den solidaritetsbaserede bistand som mål at styrke den muslimske umma. Men hvor den *da'watistiske* bistand gør dette gennem spirituelle ydelser og den *jihadistiske* gennem støtte til (væbnet) kamp for retfærdighed, holder den solidaritetsbaserede bistand sig til den neutrale formidling af materiel hjælp. Indenfor denne type bistand finder vi mange europæiske og tyrkiske organisationer, blandt andre nogle af dem der arbejdede i Bosnien under krigen i 1990erne. Endelig har vi siden 11. September og krigen mod terror set opkomsten af en fjerde form for muslimsk bistand – hvad vi kan kalde den *universalistiske* bistand. Som den solidaritetsbaserede bistand fokuserer den universalistiske

bistand på opfyldelsen af materielle behov, men i modsætning til den første udbredes denne bistand også til andre end muslimer, baseret på kvasi-sekulære principper om universalisme og ikke-diskrimination frem for ønsket om at styrke den muslimske umma. Det er (indtil videre) kun ganske få, primært britiske, muslimske ngo'er, der promoverer denne type bistand, men de er til gengæld vokset til at være nogle af feltets største aktører.

Disse bistandstyper er ikke generiske men formet og betinget af specifikke økonomiske, sociale, kulturelle omstændigheder. Som sådan har analysen også demonstreret en historisk udvikling blandt internationale musngo'er fra de første organisationers opståen i slutningen af 1970erne til i dag. Fra et forskningsperspektiv med fokus på Mellemøsten mellemstforskningsperspektiv er det mest interessante ved denne historiske udvikling måske den forskydning i geografiske magtbalancer, som udviklingen er udtryk for. Hvor de første generationer af international muslimsk bistand var stærkt forankret i en mellemøstlig bistandskultur, finansieret af mellemøstlige donorer og anført af mellemøstlige organisationer som for eksempel saudiske IIROSA og kuwaitiske IICO, er det i dag i høj grad vestlige muslimske ngo'er som Islamic Relief og Muslim Aid fra England, der dominerer feltet, ofte finansieret af vestlige donorer. Mens mange mellemøstlige ngo'ers budgetter er faldet støt i de sidste ti år, er både Islamic Relief og Muslim Aids budgetter mangedoblet, og organisationerne er nu blandt verdens største muslimske ngo'er. Det er med andre ord ikke længere hovedsageligt de mellemøstlige, men i stigende grad de vestlige muslimske ngo'er, der har magten til at definere, hvad 'muslimsk bistand' er. Hvordan de mellemøstlige ngo'er vil reagere på dette skift er stadig svært at sige. Vil de gradvist indoptage den universalistiske,

kvasi-sekulære forståelse af muslimsk bistand og dermed få adgang til den samme finansiering som de vestlige ngo'er? Eller vil de vende sig bort fra det vestlige bistandssystem og insistere på relevansen af et mellemøstligt alternativ?

• f •

- 1 Der findes naturligvis mange andre typer internationale muslimske organisationer end dem, der beskæftiger sig med bistand, f.eks. internationale muslimske spejderbevægelser, forskningsinstitutioner og kulturelle organisationer. Denne artikel beskæftiger sig imidlertid udelukkende med bistand og termen «international muslimsk NGO» refererer således udelukkende til internationale muslimske bistandsorganisationer. Ligeledes findes der mange andre muslimske bistandsorganisationer end de internationale (se note 2 for reference til litteratur om lokale muslimske bistandsorganisationer), men denne artikel beskæftiger sig udelukkende med internationale organisationer, dvs. organisationer der arbejder i andre lande (og regioner) end deres hjemland.
- 2 Se for eksempel J. Millard Burr og Robert O. Collins. 2006. *Alms for Jihad: Charity and terrorism in the Islamic World*. Cambridge: Cambridge University Press. Undtagelser er Jonathan Benthall og Jerome Bellion-Jourdan. 2003. *The Charitable Crescent. The Politics of Aid in the Muslim World*. London: I.B. Tauris; Bruno de Cordier. 2009. «Faith-based aid, globalization and the humanitarian frontline: an analysis of Western-Based Muslim Aid organizations». *Disasters: The journal of disaster studies, policy and management* 33 (4); Mayke Kaag. 2008. «Transnational Islamic NGOs in Chad: Islamic solidarity in the age of neoliberalism». *Africa Today* 54 (3); og Abdel Rahman Chandour. 2004. «The Modern Missionaries of Islam» i F. Weissman (red.). *In the Shadow of 'Just Wars': Violence, Politics, and Humanitarian Action*. New York: Cornell University Press. Der er væsentligt mere litteratur, der beskæftiger sig med lokal muslimsk bistand, se f.eks. Janine Clark. 2004. *Islam, Charity and Activism*. Bloomington: Indiana University Press; Egbert Harmen. 2008. *Islam, Civil Society and Social Work. Muslim Voluntary Welfare Associations in Jordan between Patronage and Empowerment*. Amsterdam: Amsterdam University Press; Rana Jawad. 2009. *Social Welfare and Religion in the Middle East. A Lebanese Perspective*. Bristol: The Policy Press; and Emanuel Schäublin. 2012. «Role and Governance of Islamic Charitable Institutions: Gaza Zakat Organizations (1973–2011) in the Local Context.» CCDP Working Paper, Geneva: Graduate Institute of International and Development Studies.
- 3 Se Ben Jones og Marie Juul Petersen. 2011. «Instrumental, Narrow, Normative? Reviewing Recent Work on Religion and Development». *Third World Quarterly*, 32 (7) for en gennemgang og diskussion af forskning om trosbaserede organisationer.
- 4 Analysen bygger på min PhD-afhandling med titlen *For humanity or for the umma? Ideologies of aid in transnational Muslim NGOs*, Københavns Universitet, 2011. Nogle af afhandlingens resultater er tidligere publiceret i Marie Juul Petersen. 2012. «Islamizing aid? Transnational Muslim NGOs after 9.11.», *Voluntas. International Journal of Voluntary and Non-profit Organizations*, 23 (1); Marie Juul Petersen. 2012. «Trajectories of transnational Muslim NGOs», *Development in Practice*, 22 (5-6); og Marie Juul Petersen. 2013. «For Humanity or For the Umma? Ideologies of Humanitarian Aid among Transnational

MARIE JUUL PETERSEN

- Muslim NGOs», i Michele Acuto (red.). 2014. *Negotiating Relief. The Dialectics of Humanitarian Space*, London: Hurst & Co. En revideret udgave af afhandlingen udkommer i 2014 under titlen *For Humanity or for the Umma? Aid and Islam in Transnational Muslim NGOs*, London: Hurst & Co.
- 5 Se Amy Singer. 2008. *Charity in Islamic Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, for en historisk gennemgang af islamisk velgørenhed.
 - 6 Interview med de Cordier, cf. «Faith-based aid, globalization and the humanitarian frontline», p. 612. Egen oversættelse.
 - 7 Jerome Bellion-Jourdan. 2000. «Islamic Relief Organizations: Between 'Islamism' and 'Humanitarianism'», ISIM Newsletter 5, p. 15.
 - 8 Chandour, «Modern Missionaries of Islam», p. 333.
 - 9 Benthall og Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 41. Se også Chanfi Ahmed. 2009. «Networks of Islamic NGOs in sub-Saharan Africa: Bilal Muslim Mission, African Muslim Agency (Direct Aid) and al-Haramayn», *Journal of Eastern African Studies* 3 (3), p. 427.
 - 10 Benthall og Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 73.
 - 11 Asger Christensen. 1995. *Aiding Afghanistan: the background and prospects for reconstruction in a fragmented society*. Copenhagen: NIAS Press, p. 144.
 - 12 Benthall and Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 74f.
 - 13 cf. Benthall og Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 71, egen oversættelse.
 - 14 CIA. 1996. «International Islamic NGOs and Links to Terrorism. CIA Report. http://en.wikisource.org/wiki/CIA_Report_on_NGOs_With_Terror_Links, p. 6; Thomas Hegghammer. 2010. *Jihad in Saudi Arabia. Violence and Pan-Islamism since 1979*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 43.
 - 15 Benthall og Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 129.
 - 16 Anne Ross Solberg. 2007. «The Role of Turkish Islamic Networks in the Western Balkans», *Southeast Europe Journal of Politics and Society* 4,; Benthall og Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 139.
 - 17 Benthall og Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 130.
 - 18 Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, p. 33.
 - 19 Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, p. 33ff.
 - 20 Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, p. 76f.
 - 21 Mohamed M.A Salih. 2002. «Islamic NGOs in Africa: the promise and peril of Islamic voluntarism», Occasional Paper. Copenhagen: Centre of African Studies, University of Copenhagen, p. 24.
 - 22 Benthall og Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 70.
 - 23 Benthall og Bellion-Jourdan, *The Charitable Crescent*, p. 83.
 - 24 Se for eksempel Muslim Aid, Annual Review 1999. Tilgængelig på www.muslimaid.org (sidst tilgået 17. juni 2013).
 - 25 Steven Woehrel. 2005. «Islamic Terrorism and the Balkans», CRS Report for Congress. Washington DC: Congressional Research Service, p. 4f.
 - 26 Lin Cotterrell og Adele Harmer. 2005. *Aid Donorship in the Gulf States*. London: Overseas Development Institute, p. 19.
 - 27 UN Security Council Committee 1267. 2013. «The List established and maintained by the 1267 Committee with respect to Al-Qaida, Usama bin Laden and the Taliban and other individuals, groups, undertakings and entities associated with them. New York: United Nations (tilgængelig på <http://www.un.org/sc/committees/1267/pdf/AQList.pdf>, sidst tilgået 1. juni 2013); US Department of the Treasury. n.d. «Designated Charities and Potential Fundraising Front Organisations for FTOs» (tilgængelig på <http://www.treasury.gov/resource-center/terrorist-illicit-finance/Pages/protecting-fto.aspx>, sidst tilgået 1. juni 2013).
 - 28 Adele Harmer og Lin Cotterrell. 2005. «Diversity in donorship. The changing landscape of official humanitarian aid», Humanitarian Policy Group Background Paper. London: Overseas Development Institute, p. 28.
 - 29 Kay Guinane. 2006. *Muslim Charities and the War on Terror*. Washington DC: OMC Watch, p. 11
 - 30 cf. Jon B. Alterman. 2007. «Saudi Charities and Support for Terror», i Jon B. Alterman og K. Von Hippel (red.). *Understanding Islamic Charities*. Washington DC: Center for Strategic and International Studies, p. 74. Egen oversættelse.
 - 31 Gerard Clarke. 2007. «Agents of Transformation? Donors, faith-based organizations and international development», *Third World Quarterly* 28 (1), p. 80.
 - 32 Amerikanske bistandstraditioner er på mange måder væsensforskellige fra de europæiske på netop dette punkt. Se Rick James. 2009. «What is Distinctive about FBOs? How European FBOs define and operationalise their faith», Praxis Paper. Oxford: INTRAC.
 - 33 Muslim Aid, Financial Statement 2008, p. 11. Tilgængelig på www.muslimaid.org (sidst tilgået 15. juni 2013). Egen oversættelse.
 - 34 En sådan omformulering af den muslimske bistand er ikke helt uproblematisk. Ved at understrege neutralitet, universalisme og en kvasi-sekuler bistandsforståelse vinder internationale muslimske NGO'er ganske vist accept blandt vestlige bistandsinstitutioner og organisationer, men de risikerer at miste troværdighed blandt (visse) muslimske donorer, medarbejdere og ikke mindst modtagere, som forventer en bistand, der i langt højere grad er defineret af religiøse principper og traditioner. Se Victoria Palmer. 2011. «Analysing Cultural Proximity: Islamic Relief Worldwide and Rohingya refugees in Bangladesh», *Development in Practice* 21 (1).
 - 35 Tabellen er baseret på de følgende kilder, nævnt i samme rækkefølge som tabellen: Aga Khan Development Network website, <http://www.akdn.org/faq.asp> (2010-tal); Islamic Relief Annual Report 2011; Forbes Middle East, <http://english.forbesmiddleeast.com/details.php?row=1553&list=35> (information om Social Reform Society og Direct Aid, begge 2011-tal); IHH website, <http://www.ihh.org.tr/en/main/pages/gelir-gider/86> (2011-tal); IICO Administrative and Financial Report 2010-2011; LIFE for Relief and Development Audited Financial Statements 2011 (tilgængelig på http://www.lifeusa.org/site/DocServer/2011_AUDITED_FINANCIALS.pdf?docID=1581); Muslim Aid Annual Review 2011; IIROSA Overall Performance Report 2010-2011; Forbes Middle East, <http://english.forbesmiddleeast.com/details.php?row=1553&list=35> (information om Dubai Charity Association og Sheikh Al Nouri Charity Society, begge 2011-tal); Muslim Hands Ramadan Feed-

INTERNATIONALE MUSLIMSKE NGO'ERS HISTORIE

back 2011 (tilgængelig på <http://muslimhands.org.uk/media/46178/feedback-report-2011.pdf>); Helping Hand for Relief and Development Consolidated Financial Statements 2011 (tilgængelig på http://www.hhrd.org/auditReport/FinancialAudit-2011_Final.pdf); Comité de Bienfaisance Rapport Annuel 2010 (tilgængelig på http://www.cbsp.fr/notre-actualite/publications-a-communiqués/download-file.html?path=Nos+rapports+annuels%2Frapport_annuel_2010.pdf); Human Concern International Annual Report 2011-2012 (tilgængelig på <http://3426.bbnc.bbcust.com/document.doc?id=8>); Interpal Annual Report and Financial Statements 2010 (tilgængelig på <http://interpal.org/Files/media/Interpal%20Annual%20Report%20&%20Financial%20State%20ments%202010.pdf>); Salam and de Waal 2004:71 (information om MDI, ingen dato); Charity Commission website <http://www.charitycommission.gov.uk/find-charities/> (information om Muslim Charity, 2011-tal); Mercy USA for Aid and Development 2011 Annual Report (tilgængelig på <http://www.mercyusa.org/ezefiles/2011AnnualReport.pdf>); Kroessin 2009:12 (information om Human Appeal International, 2005-tal); Hidayat Foundation Financial Statements and Supplementary Information 2012 (tilgængelig på <http://www.hidayat.org/about-us/financials/>); Kinder USA Financial Statements 2010-2011 (tilgængelig på <https://www.kinderusa.org/documents/Kinder%202011%20financial%20state%20ments.pdf>). Alle websites blev sidst tilgået 6. juni 2013.

36 Senere omdøbt African Muslims Agency og nu Direct Aid International.